

Yayın Geliş Tarihi: 31.07.2024
Yayına Kabul Tarihi: 10.12.2024
Online Yayın Tarihi: 15.03.2025
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1525631>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 27, Sayı: 1, Yıl: 2025, Sayfa: 303-322
E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

TİMURLU İMPARATORLUĞUNDA KONAR-GÖÇER KÜLTÜRÜN YANSIMALARI: ÇADIR MİMARİSİ VE TOPLUMSAL İŞLEVLERİ

Nagehan KÜÇÜKYILDIZ*

Öz¹

Çadır, tarih boyunca göçebe yaşam tarzının bir unsuru olarak insanların konaklama ve korunma ihtiyaçlarına yönelik geliştirdikleri çözümlerin bir ürünü olarak meydana çıkmıştır. Değişik ölçü ve formda tasarlanan çadırlar, göçebe toplulukların gereksinimlerini karşılamak üzere kolayca monte edilebilen, demonte edilebilen ve taşınabilir nitelikte konutlar olarak işlev görmüştür. Bu bağlamda Eski Türk toplulukları için çadır, hayatlarının ayrılmaz bir parçası olup önemli bir rol oynamıştır. Eski Türk toplumlarında olduğu gibi Timurlu döneminde de, çadırlar, toplumun yaşam tarzını, ekonomik durumunu, sosyal ve mimari yapılarını yansıtan önemli bir öge olarak öne çıkmıştır. Bu nedenle, çadırların iç ve dış tasarımına büyük bir önem verilmiş ve sanatsal yetenekler, mimari yapılarla benzer şekilde çadırlarda da sergilenmiştir. Çadır, Timurlular arasında toplumsal yapının önemli bir unsurunu oluşturarak aileleri bir araya getirmiş ve toplumsal dayanışmayı artırmıştır. Bu dayanışma, Timurluların sosyal bağlarını güçlendirmiş ve bir arada yaşama kültürüne katkıda bulunmuştur. Belirtmek gerekir ki, çadırlar sadece hanedan üyeleri için değil, aynı zamanda toplumun diğer kesimleri için de kurulmuş ve tüm aktivitelerini gerçekleştirmişlerdir. Çalışmamızda, Timurlu dönemi çadırlarının fonksiyonları, mahiyeti ve kullanım alanları detaylı bir şekilde ele alınmış, bu çadırların topluma sağladığı katkılar üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca, Timurluların bu çadırları hangi amaçlarla ve nerede kullanıp, toplumun kültürünü nasıl yansıttıkları incelenmiştir. Minyatürler aracılığıyla yapılan analizler, hanedan ile halk tabakasının çadırları hakkında bilgiler sunarak, bu iki grup arasındaki farkları ve benzerlikleri ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Timurlular, Çadır, Göçebelik, Ekonomik Durum, Mimari Yapı.*

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Küçükyıldız, N. (2025). Timurlu İmparatorluğunda konar-göçer kültürün yansımaları: Çadır mimarisi ve toplumsal işlevleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27 (1), 303-322.

* Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ARTVİN, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8856-5898>, e-posta: nagehan.guler@artvin.edu.tr.

¹ Bu makale için etik kurul onayı gerekmektedir.

REFLECTIONS OF THE NOMADIC CULTURE IN THE TIMURID EMPIRE: TENT ARCHITECTURE AND ITS SOCIAL FUNCTIONS

Abstract

The tent, emerged throughout history as a solution developed by people for the accommodation and shelter needs of the nomadic lifestyle. Designed in different sizes and forms, tents served as easily mountable, demountable, and portable dwellings to meet the requirements of nomadic communities. In this context, for ancient Turkic communities, the tent became an integral part of their lives and played a significant role. As in ancient Turkic societies, during the Timurid period, tents stood out as an important element reflecting the society's lifestyle, economic situation, and social and architectural structures. Therefore, great importance was placed on the interior and exterior design of tents, and artistic talents were showcased in tents similarly to architectural structures. Among the Timurids, the tent constituted an important element of the social structure, bringing families together and enhancing social solidarity. This solidarity strengthened the social ties of the Timurids and contributed to a culture of cohabitation. It's worth noting that tents were not only established for members of the dynasty but also set up for other segments of society, where they carried out all their activities. In the study, the functions, nature, and usage areas of Timurid period tents have been discussed in detail, and evaluations have been made on the contributions these tents provided to society. Additionally, detailed examinations have been conducted on the purposes for which the Timurids used these tents, where they used them, and the culture of society. Analyses conducted through miniatures provide information about the tents of both the dynasty and the common people, revealing the differences and similarities between these two groups.

Keywords: *Timurids, Tent, Nomadism, Economic Situation, Architectural Structure.*

GİRİŞ

Çadır terimi, Türkçenin farklı diyalektlerinde “çatır, çatur, çâşır ve çâçır” gibi değişik versiyonlarda kullanılmaktadır. Çadırın etimolojisi hakkında kesin bilgi verilmemekle birlikte iki görüş bulunmaktadır; birincisi Türkçeye orta Farsça “çâtûr” (örtü) kelimesinden geçtiği ve bu kelimenin de eski Türkçe birleştirmek, birbirine tutturmak manasına gelen çat- fiil kökünden türediği şeklindeki görüştür. İkincisi ise; kelimenin Farsçada gölgelik, güneşlik ve şemsiye manasına gelen çetr (چتر) (Kanar, 2010, s. 589) olarak geçen Sanskritçe “çhattra” olduğudur (Bozkurt, 1993, s. 158). Divânu Lugâti't-Türk'te “çaçır/çatır/ alaçu ve otağ” kelimeleri de çadır manasında kullanılmaktadır (Mahmut, 2006, s. 406). Kâmûs-ı Türkî'de çadır, göçebelerin hanesi makamında olup ordugâhlarda askerlerin, korucuların ve bekçi gibi adamların ikamet ettiği yerlerdir. Kalın bir bezden yahut keçe veya deriden olup bir direk ile kurularak etekleri ip parçalarıyla kazıklara bağlanmaktadır. Çadırın en büyüğüne otak, en küçüğüne ise çerke denilmektedir. Ayrıca Tatar çadırına alacık, Türkmen çadırına derim, kalıpça ve kilimden yapılanlara da oba olarak ifade edilmektedir (Sami, 2007, s. 492). Önemli Türk tarihi yazarlarından biri olan Bahaddin Ögel, çadır kelimesinin, Türklere Semerkand'da yaşayan Soğdlar veyahut

Tacikler vasıtasıyla girdiği ve çadır kelimesinin Farsça kökenli bir nesne olduğuna dikkat çekmektedir (Ögel, 1984, 304-309). Eski yazıtlarda ew kelimesinin manasının ev, çadır olduğunu belirten Aydın, çadırın ordugâh ve karargâh anlamlarına da geldiğini ifade etmektedir (Aydın, 2022, s. 62; Bozkurt, 1993, s. 158).

Türkler, erken dönemlerde anne, baba ve çocuklardan oluşan ailelerle çadırlarda birlikte yaşamlarını sürdürmekteydiler. Diğer akrabalar da kendi çadırlarını kurarak varlıklarını sürdürürler; bu nedenle, akrabaların bir araya gelmesi sonucunda obalar ortaya çıkardı (Aydın, 2022, s. 60). İnsanlık tarihinin en erken zamanlarından beri ilerleme gösteren Yurt tipi çadırların (Ek 1, 2, 3) prototiplerinin, Sibiryaya, Orta Asya ve İç Asya'da kullanıldığı bilinmektedir. Bu mesken çeşitlerinin, Paleolitik dönemde dahi ilkel formlarının mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Bilhassa Sibiryaya-Buret bölgesinde elde edilen bulgularda, çadır şeklindeki erken dönem meskenlerine dair farklı örnekler bulunmuştur. Bu yapılar, yerle sabitlenmiş ve tepede birleşen ağaç dallarından oluşturulmuş bir iskelet biçimindedir. Bu çadırlar, kubbe şeklinde bir görünüme sahiptir. Ayrıca çadırların merkezi ve giriş kısmında açıklıklar bulunmaktadır. Çadırın üstü kısmı hayvan derileriyle örtülmüştür. Büyük Hun Devleti'nin kurulmasından önce, proto-Hun kültürü olarak değerlendirilebilecek Tagar kültürü dönemine ait Orta Yenisey'deki Boyar bölgesinde bulunan petrogliflerde, MÖ VII-VI. yüzyıllardaki görsellerde, gövdesi yuvarlak ve çatısı kubbe biçiminde olan çadırlar betimlenmiştir. Geç dönemlerde bu tip çadırların hepsine genellikle "alaçık" ismi verilmiştir. Hunlar döneminden itibaren Türk dünyasının hepsinde sıklıkla kullanılan çadır tipi "öy" ya da "üy" diye ifade edilen meskenlerdir (Çoruhlu, 2019, s. 129-131). Göktürkler'de, Orta Asya'daki geleneksel çadırlar "yurt" olarak adlandırılmakta olup günümüzde bu yapılar çoğunlukla "ak-öy" veya "boz-üy" gibi terimlerle anılmaktadır. Göktürk çadırları, yalnızca barınma amaçlı değil, aynı zamanda önemli siyasi ve diplomatik meselelerin görüşüldüğü mekânlar olarak da kullanılmıştır. Bu çadırlar, ekonomik gücü ve toplumsal statüyü simgeleyen yapılardır. Mesela Bizans elçileri, ipekten yapılmış çadırlarda ağırlandı (Çoruhlu, 2019, s. 192). Siyasi ve ekonomik gücü gösteren ipekten yapılan çadırlar, daha sonra değineceğimiz Timurlu çadırlarında sıklıkla karşılaşılan bir özelliktir.

Eski Türkler, çadır yapımında zamanla ilerleme kaydederek çeşitli çadır türlerini benimsemişlerdir. Bu gelişmeler, "kurgan" adı verilen antik mezarlarda bulunan tarihî kalıntılarda gözlenmektedir. Özellikle Orta Asya ve Anadolu'da çok farklı çadır türleri kullanıldığı bilinmektedir. Değişik malzemelerin kullanımı, büyüklük ve biçim açısından çeşitlilik arz eden pek çok çadır türü içinde en sade olanı; sırtların birbiriyle keşişerek konik bir biçim oluşturduğu çadır tipidir. İlk başlarda Türkler, barınak ihtiyaçlarını karşılamak için kurdukları çadırlar dışında düğün, sünnet, şenlik gibi toy ve ziyafetler veyahut cenaze merasimlerini gerçekleştirmek adına hususi çadırlar inşa etmişlerdir. Eski Türk inancına göre devlet düzeninin temeli aile ve çadırın içinden başlamaktadır. Özellikle Türkler eski dönemlerden itibaren var olan yurt tipi çadırlar kullanmışlardır (Ek 2, 3). Hatta

zamanla yerleşik hayata geçmelerine rağmen bu tarz çadır geleneğini devam ettirmişlerdir. Yaşam tarzları, dinî inançları, ekonomik ve sanatsal zenginliklerini göstermesi bakımında büyük önem arz eden ev tipi çadırlar, uzun yıllar Türkler'in hayatında vazgeçilmez yaşam mekânları olmuştur (Akın, 2017, s. 115; Gündüz, 1997, s. 186-187; Karcıoğlu, 2018, s. 91; Radloff, 1956, s. 278; Şahin, 2016, 35-36). Kısacası şunu ifade etmek gerekir ki geçmişten günümüze insanlığın en temel ihtiyacı hiç şüphesiz barınma olmuştur. Bu yüzden Türkler, konar göçer yaşam tarzının egemen olduğu zamanlarda çadır tipi yaşam alanlarına rağbet edip bu şekilde barınma ihtiyaçlarını görmüşlerdir (Torun, 2011, s. 1252).

Timurlular Dönemi'nde Çadırın İşlev ve Önemi

Çağatay Devleti'nin son zamanlarında tarih sahnesinde görünen Timur, başkent Semerkan'da Timurlular Devleti'ni kurmuştur (Şâmî, 1989, 73; Alan, 2015, s. 32). Timur, 1370 (771) yılından 1405 (807)'e kadar Orta Asya'dan Tanrı Dağları'na, Delhi'den Moskova'ya, Anadolu ve Toroslar üzerinden Avrasya'ya kadar kuvvetli ordularıyla önemli hâkimiyet mücadelelerine girmiş ve egemenliğini artırarak bu coğrafyaları ele geçirip hükümdarlık vasfına ulaşmıştır. Timur'un 35 yıllık iktidarlık mücadelesinin sonucunda ardından gelen halefleri ülkeyi yöneterek yaklaşık 137 yıl ayakta kalmayı başarmışlardı. Nihayetinde Timurluların Özbeklerin hâkimiyetine geçmesiyle Timurlu hanedanı tarih sahnesinden silinmiştir (Aka, 2000; Aka; 2012 s. 177-180; Hâtufi, 1958; Manz, 2017; Ebû'l Kâsım Şukrâ'î, 1316).

Eski Türk toplumlarında olduğu gibi Timurlular döneminde de yaşam tarzı gereği çadırlar büyük rağbet görmüş ve hayatın vazgeçilmez taşınabilir mekânları olmuştur. Timur İmparatorluğu'nda çadırlar, gündelik yaşamdan önemli etkinliklere kadar geniş bir yelpazede kullanılan çok yönlü yapılar olarak öne çıkmıştır. Yani bu dönemde çadırlar sadece basit barınma yerleri olarak değil, aynı zamanda çeşitli sosyo-kültürel ve dinî faaliyetlerin merkezi olarak da kullanılmıştır. Konaklama amaçlı kullanılan bu çadırlarda toy ve ziyafetlerin yanı sıra cenaze merasimleri gibi dinî ritüellerde, savaş alanlarında askerlerin dinlenmesi için de faydalanılmıştır. Çadırların esnek ve taşınabilir yapısı, farklı amaçlar için hızlıca kurulabilmesini sağlayarak çeşitli etkinliklerde ve koşullarda kullanılmasını mümkün kılmıştır.

Timurlular döneminde kullanılan çadırlar, kaynaklarda hirgâh/hargâh olarak da geçmektedir (Şami, 1987, s. 270; Yezdi, 2019, s. 196). Ekseriyetle bu çadırlar beyaz renktedir.² Ancak Timur'un eşleri ve akrabalarının çadırlarının renkleri mavi,

² Çadırın renkleri çadıra farklı anlamlar yüklemektedir. Dede Korkut Destan'ın dan aktarılan ifadeye göre: "Oğuzlar arasında çadır önemli bir göstergedir. Oğuzların hanı Bayındır Han, yönettiği insanlara doğrudan doğruya eksikliklerini söylemek yerine hazırlattığı renkli çadırların rengine göre onlara eksikliklerini söylemeyi tercih eder. Yine eser çocuk sahibi olma konusuna değinilmiş ve Oğuzların başı olan Han, çocuk sahibi olma eylemini sadece anne babaya yüklememiş aynı zamanda nüfus siyaseti olarak algılamıştır. Her ne kadar kahramanlık göstergeleri sergilenirse sergilenin çocuk sahibi olmanın önemini göstermek üzere teşvik etmekte bulunmamış, beyleri aşağılayarak bunu anlatmayı seçmiştir. Kasıtlı

turuncu ve yeşildir. Çadırlar, üç mızrak yüksekliğinde, yüz adım genişliğindedir. Bu yüzden çadırların ses geçirmeme özellikleri bulunmaktadır (Golubev, 2011, s. 20). Timurlu döneminde Semerkand'da çok miktarda lâl bulunduğu için Timur çadırları bu taşlarla süslenmektedir (Fourniau, 2005, s. 99). Bazı çadırlar deve yününden dokunarak yapılmıştır (Yezdi, 2019, s. 285). Bu coğrafyalarda muhtemelen devenin yaygın olarak bulunmasının, çadırların inşasında kullanılan yün malzeme aracılığıyla soğuk hava şartlarından korunma amacına hizmet ettiğini tahmin etmekteyiz.

İbni Arabşah, Timur için kurulan çadırdan bahsetmektedir. Öyle ki, “Yapılan otağ, çadır ve hayma arasında bir çadır vardı ki, tepeden tırnağa altın bezeklerle bezenmiş, içi ve dışı nefis altın süslemelerle süslenmişti. Çadırlardan biri saf ipektendi ve değişik türde nakışlarla süslenmiş, enva-i türlü boylarla boyanmıştı. Bir diğer çadır baştan ayağa merdivenlerle bezenmişti ki, bu merdivenlerden her birinin pahasını tüm sırları bilen Tanrı'dan başka kimse bilmezdi. Bir başka çadırın altın eteklerinin üstü çeşitli mücevherlerle öyle bir bezenmişti ki, ona bakan insanın gözleri kemiş, akli başından giderdi. Evlerinin kapılarını ve üzerine yaslanacakları koltukları da hep gümüşten yapardık. Ve onları ziynetlere boğardık. Bu çadırların arasında nakışlı revaklar, altın suyuna batırılmış kumaştan dikilmiş koridorlar, insanı şaşkına çevirecek süslemeler vardı. Yine bunlar arasında serinlik vermesi için kinnaptan yapılmış yelpazeler, ter almak için gerekli şeyler, açılıp kitlenen, kitlenip açılan eşyalar konulmuştu. Onlar, kendilerini göstermek için sergiledikleri tuhaf, pahalı eşyalar üstüne yine tuhaf örtüler örttüler. Bu örtüler arasında kaftandan işlenmiş bir örtü vardı ki, Timur onu sultan Bayezid'in hazinesinden almıştı.” (İbni Arabşah, 2012, s. 350-35). Timur'un gösterişli ve şaşalı çadırı, hükümdarın şahsi yaşam tarzının bir yansıması olmasının ötesinde, aynı zamanda idare ettiği devletin ekonomik zenginliğini yansıtan bir sembol olarak görülmektedir. Ayrıca bu muazzam çadır, Timurlu Devleti'nin refah düzeyinin açık bir yansımasıdır.

---

yapılan bu ilginç yöntem toplumsal bir gösterge olarak kabul edilmiştir: “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikayesinde, Han Bayındır, çocuğu olmayan Dirse Han'ı doğrudan hedef alıp kendisine uyarıda bulunmaz. Bir gösterge olarak ziyafet verir ve ziyafette çadırları renkli hazırlar. Toplumsal bir gösterge olarak ziyafete gelenler ak, kızıl ve kara renkle donanmış çadırlarda ağırlandı. Çadırlarda ağırlananlar çocuk sahibi olmaya teşvik edilerek çok etkili bir yöntemle netice alınmıştır. Bayındır Han, Dirse Han'a doğrudan doğruya bir şey söyleme, çadırın rengi ile imada bulunur ve onu uyarır, manevi cezanın nasıl uygulanacağını emreder: “*Kimin ki oğlu kızı yok; kara otağa kondurun, kara keçeyi altına serin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin yemezse kalksın gitsin. Oğlu olana ak otağa, kızı olana kızıl otağa kondurun; oğlu kızı olmayanı Yüce Tanrı lanetlemiştir, biz de lanetleri; belli bilsin.*” (...) Bu durum, eski Türk toplumunda renk algısının önemine ve bu algının çadır süsleme uygulamalarındaki kilit rolüne dair önemli bir örneği sunmaktadır (Dede Korkut Kitabı Han'ım Hey, 2014, s. 302).

Tarih boyunca, savaş dönemlerinde orduların konaklama düzenlemeleri ve yerleri büyük bir titizlikle planlamıştır. Savaşın getirdiği zorlu koşullar, askerlerin dinlenmesi ve lojistik ihtiyaçlarının eksiksiz bir şekilde karşılanması, savaşın genel başarısı için kritik bir öneme sahip olmuştur. Timurlu döneminde savaş esnasında otağ ve çadırların yan yana kurdukları bilinmekteydi. Otaklar özellikle beyaz renkli kumaşlar kullanılarak kurulurdu (Yezdi, 2019, s. 271). Sık sık seferlere çıkan Timur, askerî harekatları sırasında at ve taşınabilir konaklama aracı olarak çadırları yanlarında götürmekteydiler; çünkü çadır, konar-göçer yaşam tarzlarının bir gereği olarak onlar için hayati öneme sahipti. Bunu Timur'un 19 Ocak 1391 yılında düzenlediği seferinde görmekteyiz. Şöyle ki, savaşa karar verildiği zaman erzak, yay, ok, kazma, orak, testere, balta, kazan, pusu filesi, ipler ve iğnelerin atlara yüklendiğini, bunun yanında erler için ayrıca at ve on er için de bir çadır hazırlanmış olduğunu kaynaklarda görmekteyiz (Roux, 2012, s. 106). Savaş meydanında kurulan çadırın sökülmesi, başarı alameti olarak nitelendirilmektedir. Şöyle ki İbn-i Arabşah'ın eserinde, Timur'un Irak-ı Acem bölgesinde oranın hâkimi Şah Mansur ile yaptığı mücadelede Şah Mansur karargâhında gece kendi çadırlarını söküp gündüz kendi bayraklarını yükseltince, Timur ordusunun nasıl bir belaya giriftar olduklarını anladıklarını belirtmektedir (İbni Arabşah, 2012, s. 83).

Yine Timurlu döneminde savaş zamanlarında sahra çadırları olarak isimlendirilen çadır türleri mevcuttur (Yezdi, 2019, s. 126). Savaş esnasında götürülen çadırların bir diğer özelliği de ağaçtan olup göç esnasında bozulmasına gerek kalmazdı. Ne vakit yola çıksalar onları araba üzerine atar, konakladıkları yerde de arabadan yere indirirlerdi. Timurlu askerleri düzenledikleri seferlerde de bu tür çadırlardan bol miktarda ganimet alırlardı (Yezdi, 2019, s. 196).

Dönemin diğer bir çadır türü de seraperde olarak isimlendirilir. Bu da düğün, eğlence ve şölen tertip edildiği zamanlar otak, çadır ve seraperde şeklinde eğlenmek maksadıyla kurduklarıdır (Yezdi, 2019, s. 273). Dönemin seyyâhi Johannes'in ifadesine göre, "Timur'un hayatını ve yaşamını açık mekânlarda, ince ipekten yapılan çadırlarda yaşayarak geçirdiği kaynaklarda sıklıkla geçirmektedir. Böyle sakin ve yalnız bir yaşamı tercih etmesinin sebebi yaşadığı şehirlerde kalabalık bir halkın olmasıdır." (Johannes, 2020, s. 68). Seyyâhin yolculuk yaptığı dönemin yaz aylarına denk gelmesi muhtemeldir, çünkü bu coğrafyalarda kışın sert soğuklarına karşı ince çadırlar yerine daha kalın soğuğu içeri çekmeyen çadırlar tercih edilmiştir.

Çadır konusunda bir başka husus, dönemin pek çok kaynağında belirtilen bilgilere göre, eski Türk toplumlarında olduğu gibi Timurlular da devletler arası münasebetlerde hediye olarak at, katır, deve ve çok sayıda güzel kadın gibi değerli armağanların yanı sıra çadırı da içeren hediyeler sunmasıydı. Hediye edilen çadırlar, oldukça gösterişli ve sanatsal açıdan dikkate değer yapılardır (Fasîh Hâfî, 1239, s. 123-124; Semerkândî, 1383, s. 460-461; Ca'ferî, 2011, s. 107; Hândmîr, 1362, s. 626; Yezdi, 2019, s. 197, 209-210, 417; Marozzi, 2018, s. 385; Özgüdenli, 2017, s. 157; Özgüdenli, 2020, s. 53-62; Macit, 2017, 46; Şahbaz & Taşkiran, 2020, s. 289). Hatta

hükümdarlarına verilen hediyeler arasında renk olarak ak çadırların bulunduğu hususunda bilgiler kaynaklarda geçmektedir (Yezdi, 2019, s. 136; Barthold, 2015, 52-53). Kısacası Timurlu yönetiminin diplomatik ilişkilerde ve mücadelelerde, ortaklık ve sulhun sağlanması amacıyla karşı devletlere çeşitli türden hediyeler sunduğu görülmektedir. Timurlu Devleti'nin dış politika stratejileri bağlamında, bu tarz hediyelerin seçimi ve taktim ediliş yöntemi, dönemin siyasî, kültürel ve sosyal dinamikleri hususunda önemli bilgiler vermektedir. Böylece devletler arası sunulan hediyeler, tarihsel olarak diplomatik ilişkilerin bir yansıması olarak ehemmiyet kazanmıştır. Bu bağlamda, bir devletin diğerine sunduğu çadır, gönderen devletin ihtişamı, zenginliği ve kültürel derinliği ile bağlantılıdır. Bu tarz hediyeler, yalnız maddi bir değeri temsil etmemekte, gönderen devletin politik gücünü ve ulusal kimliğine de vurgu yapmaktadır. Tabii şunu da belirtmek gerekir ki çadır gibi sanatsal faaliyetlerin yoğun görüldüğü bir hediye çeşidinin başka bir devlete verilmesi ilişkilere sadece diplomatik mahiyette değil aynı zamanda kültürel mahiyette de bir boyut kazandırmıştır. Eski Türk toplumları gibi Timurlular da ikili ilişkilere önem vermiş ve diplomatik ilişkilerde hediyeler arasında çadırı en başta bulundurmışlardır.

Timurlular döneminde, çadırlar farklı amaçlar doğrultusunda sıklıkla kullanılmıştır. Bu dönemde çadırlar, yalnız taşınabilir barınaklar olarak değil, aynı zamanda çeşitli sosyal ve kültürel ve sosyal etkinliklerin düzenlenmesi için önemli birer mekân olarak katkı sunmuştur. Böylece çadırlar, Timurlular döneminde hem pratik hem de simgesel bir rol oynamış, sosyal ve kültürel bağların kuvvetlenmesine zemin hazırlamıştır. Mesela Timur beş yıllık seferini bitirip Semerkand'a geri döndüğü zaman önce evliyâların kabirlerini ziyaret etmiştir. Sonra dönüp tahta oturmuş ve şenlikler düzenleyip eğlenmekle vakit geçirmiştir. Süslü beyaz otağlar kurdurup kandillerle aydınlatılmış çadırlar diktirmiştir. Güzel çehreli sâkiler altın kaseler ellerine alıp sunulmuş, sazendeler arganun, ud, kanun, kopuz ve her türlü musiki aletleri çalmıştır (Yezdi, 2019, s. 269; Şahin, 2013, s. 431).

Çadırın bir diğer işlevi, savaş sonrası esir alınan kişilerin muhafaza edilmesi amacıyla kullanılmasıdır. Örneğin Yıldırım Beyazıt ve Timur arasında yaşanan mücadele neticesinde Timur galip çıkmıştır. Daha sonra Timur'un yanına getirilen Beyazıt'ın, kendi için tahsis edilen bir çadırda muhafaza edildiği bilinmektedir (Johannes, 2020, s. 97; Golubev, 2011, s. 19). Yine Timurlu döneminde esir alınan hanımlar ve çocuklar yakalanarak Timur'un huzuruna getirilirdi. Timur, onlar için çadırlar kurdurup son derece merhametli davranırdı (Yezdi, 2019, s. 256-257). Emirzâde Halil ve Hudaydâd arasında yapılan mücadele neticesinde Hudaydâd'ın adamlarının onun çadırının yakınında eski bir Tangut çadırı kurarak Emirzâde Halil'i nikâhlısı Şad-ı Mülk ile birlikte gözaltına aldığı bilgisi kaynaklarda geçmektedir (Tacü's-Selmânî, 1999, s. 113).

Timurlu döneminde, özel misafir çadırları ve konukların ağırlanması amacıyla özenle kullanılmıştır. Bu çadırlar, hoş sohbetlere ev sahipliği yapmak,

misafirleri ağırlamak ve çeşitli ikramlarda bulunarak misafirlerin gönlünü kazanmak amacıyla kurulmuştur. Bu mekânlar, Timurlular döneminde misafirperverliğin ve kültürel etkileşimin önemli bir unsuru olarak önem kazanmıştır (Şerefüddin Ali Yezdî, 2019, s. 38; Kanat, 1996, s. 175).

Dönemin çadırlarının bir başka işlevi ise eğitim maksatlı kullanılmasıdır. Timur'un torunu Uluğ Bîk/Bey (الغ بیک), küçük yaşta anne kucağından alınarak şehzade eğitimi için Timur'un eşi Saray Mülk Hatun'un eğitimine verilmiştir (Jamaluddin, 1977, s. 791; Golubev, 2011, s. 7). Çocukluğunu babaannesinin yanında geçiren Uluğ Bey, ordugâh havası içerisinde gençlik çağlarına ulaşmıştır. Eğitimine büyük önem verilen Uluğ Bey, akşam vakitleri olunca dedesinin çadırına girerek eski zamanlara ait hikâyeleri dinlemekten büyük zevk duymuştur. Uluğ Bey, çadırdaki ak sakallı tarihçiler, âlimler ve şairlerin hoş sohbetlerinde bulunmuştur (Fourniau, 2005, s. 125; Golubev, 2011, s. 9) Bu şekilde, Timurlu dönemi çadırlarının eğitim verilen mekânlar olduğu ve sıcak bir aile ortamı yaşatıldığı konaklama yerleri olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır.

Clavijo'nun eserinde, dönemin toplumsal yapısını ve özellikle eğlence kültürünü detaylı bir şekilde aktardığı görülmektedir. Özellikle Timurlu dönemindeki eğlence faaliyetlerine odaklanan Clavijo, bu eğlencelerin yapıldığı mekânların çadırlar olduğunu belirtir. Örneğin, Miran Şah'ın karısı ile Hanzâde Hatun için düzenlediği ziyafet, prenseslerin çadırlarında gerçekleşmiştir. Bu çadırların dışında, pek çok şarap güğümü bulunmaktadır, bu da eğlencenin vazgeçilmez bir unsuru olan içkinin hazır olduğunu göstermektedir. Çadırların içine davet edilen Clavijo, eğlencelere bizzat tanıklık eder. Bu eğlencelerde müzik de önemli bir yer tutmaktadır. Hanendelerin şarkı söylemesi ve çeşitli müzik aletlerinin çalınması, eğlencenin atmosferini zenginleştirmektedir. Ayrıca, çadır içerisinde Timur'un büyük hanımları ve diğer davetlilerin eğlendiği belirtilirken, hizmetçilerin misafirlere hizmet ettiği ve şarap servisi yaptığı vurgulanır. Bu şekilde, Clavijo'nun anlatımıyla eğlence ve müzik, Timurlu dönemin sosyal hayatının önemli bir parçasını oluştururken, çadırlar da bu eğlencelerin merkezi mekânlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Ziyafetlerde başta hühümdarın çadırı ve şehirde herkesin iştirak edebildiği sayıları takriben 20.000 olan çadırlar kurdurulurdu (Clavijo, 2016, s. 195-198; Roux, 1990, s. 709; Macit, 2022, 164). Erkekler, eğlence sonrası içki içmekten kendinden geçen kadınları başka çadırlara götürüp geceyi birlikte geçirmekteydi (Marozzi, 2018, s. 215). Eğlencelerde kurulan çadırlar ipek ve sırmadan yapılmıştır (Clavijo, 2016, s. 172). Düğün zamanları kurulan çadırlar ve otaklar ise sim işlemeli ipekten yapılmaktaydı (Yezdî, 2019, s. 274). Bu durum bizlere Timurlu dönemi eğlence ve düğün alayların ne kadar gösterişli ve zenginlik göstergesi olduğuna işaret etmekteydi.

Timurlu dönemi düğünlerinde genel itibarıyla Orta Asya usulleri uygulanıyordu. Düğün zamanı yeni evliler için hiç kullanılmamış bir çadır inşa edilmektedir (Roux, 1994, s. 232). Çadıra verilen önemi vurgulayan bir başka düğün alayı da, Timur'un sevgi duyduğu torunu Uluğ Bey ile Öke Begüm'ün düğünü

sirasında kurulan çadırlarda gözlenmektedir. Bu düğün zamanı Timur, sayılamayacak kadar çok çadır kurdurmuştur (Tacü's Selmânî, 1999, s. 12-14). Uluğ Bey'in düğünü Kangil düzlüğünde gerçekleştirilmiştir. Düzlüğe şehir halkı bir gecede çadırları dikerek orayı beyaz şehre benzetmişlerdir. Tüccarlar şehirdeki dükkanları kapatarak geçici olarak buraya yerleşmiştir. Timur'un çadırı derenin kenarına kurulmuştur. Çadır, üç mızrak yüksekliğinde, yüz adım genişliğindedir. On iki direğin birleşmesinden oluşan yuvarlak çadır ipekle kaplanmıştır. Çadırın etrafına ise mavi, yeşil ve turuncu renkli Timur'un hatunlarının ve akrabalarının çadırları yerleştirilmiştir. Rüzgâr estiği zaman çadırların örtüleri yelken gibi açılır, şişer ve bilinmeyen bir ülkeye sefere çıkacak gemileri anımsatır. Uluğ Bey de ilk defa kendi çadırını kurmuştur. İlk defa büyükler gibi hanımıyla beraber bu çadırda misafirleri kabul etmiş, ziyafet bittikten sonra her şey eskisi gibi devam etmiştir (Golubev, 2011, s. 20).

Düğün merasimi için inşa edilen çadırlar, Semerkandî'nin ifadesine göre o kadar gösterişliydi ki beyaz otağlar ve çergeler kurulduktan sonra atmosfer âdeta cennet gibi bir görünüme bürünmüştü. Çadırlar törelere göre süslenip çadırın içine sakiler, hânendeciler koyularak eğlenceler tertip edilmekteydi (Semerkândî, 1383, s. 119-122). Bu tür çadırlar ve otağların çoğunluğu sim işlenmiş ipektendi (Yezdî, 2019, s. 273-274). Yine Timur'un oğlu Miranşâh'ın eşi Hanzâde'nin düğününde eşraf için kurulan yüksek ziyafet çadırının içi lâl ve mücevherlerle süslenirdi. Bu çadırlarda imamlar ve âlim kişiler Timur'un huzurunda şeriata uygun olarak nikâh âkdiini gerçekleştirirdi. Daha sonra da eğlenceler başlardı (Yezdî, 2019, s. 109).

Seyyâh Clavijo'nun tanıklık edip kaleme aldığı çadır hakkındaki bilgiler, bizler için büyük öneme sahiptir. Seyyâhın ifadesine göre, Timurlu döneminde yuvarlak çadırların varlığından bahsedilmektedir. Bu çadır o kadar gösterişliydi ki âdeta insanın gözlerini kamaştırıyordu. Çadırı, kalın ve büyük sııklar ayakta tutuyordu ve bunlar çadırın içine yerleştirilmişti. Çadırın köşelerinden yüksek sııklar uzanmış ve kubbeyi tutmuştur. Bunların tümü çadır kazıklarına bağlanarak çadırın dik durması sağlanmıştı. Çadırın bu şekilde tasarlanması oldukça dikkat çekiciydi. Bunların hepsi, çadır kazıklarına bağlanıyor ve bu şekilde çadır dimdik duruyordu. Seyyâhın ifadesiyle, "Bu kadar muazzam yapının bu şekilde tutturulması gerçekten bir harikaydı." Duvar yapımında kırmızı renk duvar örtüsü kullanılmıştır. Örtüler çok gösterişli değildir. Duvarlar, kırmızı duvar örtülerinden yapılmıştır. Bunlar, pek süslü olmayıp yine süslemede beyaz kurdelelerden faydalanılmıştır. Ancak bu kurdeleler, küçük gümüşlerle ve bu gümüşler de çeşitli kıymetli taşlarla işlenmiştir. Çadır rüzgâr esintisiyle sallanmış ve estetik bir görüntü katmıştır. Bilhassa bu çadırın yüksek girişi olup kapıları kapalı tutulmaktadır. Kaplıcaları ise küçük çubuklar üzerine geçirilmiş örtülerden müteşekkildir. Yakınında olan başka bir çadır iplerle bağlanmıştır. Seyyâh bunun da görüntüsünü beğenmiştir. Gezisine devam eden Clavijo, aynı sırada kurulup geçitlerle birbirine tutturulmuş dört çadırın olduğundan da bahsetmektedir. Çadırlara yapılan geçitler sayesinde bir çadırdan diğer çadıra direkt geçiş sağlanmaktadır. Çadırlar arası geçişte yapılan koridorların

üst kısımları kapatılmaktadır. Seyyâh, gezdikleri alanda birçok çadırın varlığından bahsetmektedir. Meydanların etrafı ipekten yapılmış duvarlarla kapatılmaktadır. Çadırların üzerine işlenen ipekler âdeta çini hissi vermektedir. Bir başka meydanın ortasında diğer çadıra benzer bir tane daha çadır kurulmuştur. Bu çadırın boyu yüksektir ve kırmızı renkli kumaştan yapılmış, üç mızrak boyundadır. Daha önce bahsedilen çadırın en tepesinde, oldukça büyük ve kanatları açılmış, gümüş kaplamalı bir kartal bulunmaktadır. Çadırın biraz aşağısında duvarının üst kısmına gümüşle yaldızlanmış üç şahin resmi çizilmiştir. Bunlar oldukça sanatsal çizimlerdir. Şahinlerin yüzleri kartaldan korkmuş ve kanatları açık vaziyette olup yönleri kartala dönük resmedilmiştir. Kartal ise şahinlerin üzerine doğru yönelmiş vaziyette görünmektedir. Tüm bu kuşların bir anlamı olup harikulade çizimlerdir. Çadırdan kapıya uzanan yol boyunca renkli ipek gölgelikler yer alır. Bu estetik gölgelikler kapının önündeki ziyaretçileri güneşin etkilerinden korurken aynı zamanda çadırın içini de güneşin olumsuz etkilerinden korumaktadır. Anlatılan bu ihtişamlı çadırlar Timur'un baş kadını ya da Büyük Hanım ve Küçük Hanım'a aittir. Timur'un hanımlarına ayrılan çadırlar, son derece gösterişli bir tasarıma sahiptir. Tüm çadırların manzaraları oldukça güzel olup Timur'un hanımları, mevsim fark etmeksizin bu muazzam manzaraların içinde konaklamaktaydılar (Clavijo, 2016, s. 181-183; Küçük yıldız, 2020, s. 60; Marozzi, 2018, s. 57-58).

Timurlu Dönemi Minyatürlerinde Çadır

Minyatür, Doğu ve Batı dünyasında çok eskiden beri bilinen bir resim tarzıdır. Ancak Doğu ve Batı minyatürleri arasında renk, biçim ve konular bakımından farklılıklar söz konusudur. Türk minyatür sanatı, Türklerin çeşitli dönemlerde Yakın ve Ortadoğu'nun birçok bölgelerini idare etmeleri sonucu geniş bir alanda diğer sanat dalları ile karışarak etkisini göstermiştir. Minyatür İslam sanatında önemli bir yer tutmuştur. İslam dünyasında tasvire yönelmiş tepkinin kısmen minyatürü geliştirdiği ve bu resim anlayışının yazı sanatıyla birlikte İslam sanatlarındaki tasvir yasağında doğan boşluğu doldurmaya çalıştığı gözlenmektedir. Minyatürün perspektif, derinlik, ortalama ve ayrıntı içermeyen, realizmden uzak bir anlayışla yapılmış olması İslam inancını pek rahatsız etmemiş ve minyatür yapımına toleransla bakılmıştır (Sahafiasl, 2020, s. 9-10).

İslam minyatür sanatının en önemli örneklerinden birçoğu Timurlu dönemine aittir. Bu devirden günümüze ulaşan minyatürlü yazmaların daha çok Timur'un oğlu Şahruh ile torunlarının hamiliğinde hazırlanmış olduğu görülür. Özellikle Şahruh'un oğulları Uluğ Bey ve İskender ve babasının yanında Herat'ta bulunan Gıyâseddîn Baysungur minyatür yapımını dertlemiştir (Mahir, 2020, 119). Minyatürler aracılığıyla Timur İmparatorluğu dönemine ait çadırlar hakkında çeşitli detaylar öğrenebiliyoruz.

Nizami'nin Hamse'sinde, resmedilen Leyla ile Mecnun'un bayılma sahnesi, (Ek 1)Timurlu dönemi toplumsal yaşantısının özgün bir kesitini yansıtmaktadır. Minyatürde, Leyla ile Mecnun'un bayılma anını gösteren sahnede, Timurlu döneminin sosyal dokusuna dair çeşitli unsurlar gözlemlenmektedir. Bu unsurlar

arasında öne çıkanlar, çadırlar, bu çadırları çevreleyen atmosfer, içerideki yaşamsal detaylar ve sosyal etkileşimlerdir. Minyatürdeki çadırlar, birbirine yakın konumlandırılmış ve iç mekânları kullanıma uygun bir şekilde tasarlanmıştır. Tek odalı olan bu çadırların demir benzeri çubuklarla etekleri desteklenmiştir. Özellikle çadırlarda gri renk tonu hâkim olup iç kısımlarda ise zengin renk paleti hâkimdir. Bu renk çeşitliliği, iç mekânlarda estetik bir atmosfer oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu çadırlar, ailelerin günlük aktivitelerini kolaylıkla gerçekleştirebilecekleri bir ortam sağlamak üzere yapılmıştır. Minyatürde yer alan detaylar arasında, çocuğa bakan bir kadın ile sohbet eden diğer kişiler, çadırın içindeki yaşamın çeşitliliğini ve sosyal etkileşimi yansıtmaktadır.

Emîr Hüsrev'in Hamse'sinde, Hüsrev ile Şirin'in konuşması tasvir edilmiştir (Ek 2). Minyatürde, toplumun ileri gelen bir kişisine ait çadır görülmektedir. Çiçeklerin yoğun olduğu bir yere konumlandırılan çadırda, koyu bir renk tonu hâkimdir. Minyatürdeki çadırda süsleme tekniği de oldukça dikkat çekicidir. Minyatürde tasvir edilen çadır, detaylı bir şekilde incelendiğinde dikkat çeken belirgin özelliklere sahiptir. Çadırın alt kısmında sade bir tasarım varken üst kısmında değişik şekiller ve detaylar, estetik manada öne çıkan bir zenginliği temsil etmektedir.

Emir Hüsrev Dehlevi'nin Hamse'sinde, Şirin'in taç takma töreni tasvir edilmiştir (Ek 3). Burada çadır önünde yapılan bir ritüel ele alınmıştır. Çadırın önü, eğlenceye uygun bir şekilde düzenlenmiş olup zemine halı serilerek etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Çadırın orta kısmına dik durması amacıyla kırmızı bir direk dikilmiştir. Minyatürdeki çadırın kumaşı, dikkat çekici bir şekilde çeşitli desenlerle süslenmiş, bu da Timurlu toplumunun sanatsal yönlerini göstermesi açısından oldukça değerlidir.

Firdevsi'nin Şahnâmesi'nde, kadınların bulunduğu meclis sahnesi minyatüründeki çadır oldukça estetik bir görünüme sahiptir (Ek 4). Minyatürde tasvir edilen çadır, muazzam bir bahçenin içinde zarif bir şekilde konumlandırılmıştır. Estetik açıdan önemli olan çadırın çevresi çeşitli renkler ve bitki örtüsü ile daha yaşanabilir bir alan haline getirilmiştir. Ayrıca çadırın örtüsündeki çizgiler farklı desende estetik açıdan çadıra güzel bir görüntü katarak toplumun sanatsal gücünü ön plana çıkarması açısından önemlidir. Kaynaklardan ulaştığımız bilgiler ışığında; genellikle Timurlu hanedanları arasındaki eğlenceler çadır içerisinde gerçekleşmektedir. Ancak bu minyatürde dikkat çeken husus, düzenlenen bu eğlencede çadırın iç kısmı boş olup halkın dışarda bulunmasıdır. Bu durum, muhtemelen davetliler çadırın etrafında birleştirmeyi amaçlayarak aynı zamanda olası bir durumda eğlenceyi kesintiye uğratmadan çadırın içinde devam ettirmek amacıyla kurulduğu algısını uyandırmaktadır.

Yukarıda anlatılanlardan hareketle Timurlu miyatürlerindeki çadırlar incelendiğinde eski Türk toplumundaki Hun ve İskit çadırları arasında benzer mimari yapılar olduğu gibi farklı yapılarda görülmektedir. Eski Türk çadırları "çum"

ya da “kapa” tarzı olup, oldukça basit şekilde sııklar tepeden birleştirilerek konik bir biçim veriliyor Timurlu çadırları, minyatürlerde görüldüğü üzere, tepe yapılarının daha oval bir formda tasvir edilmiştir. Eski Türk çadırları ise tıpkı Timurlu çadırlarında olduğu gibi kalın kumaşlardan imal edilmiştir (Çoruhlu, 2019, s. 130). Çadırlar, Eski Çağ’dan Timurlu dönemine kadar hemen hemen aynı mahiyette kullanılmış olup toplumun vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Nihayetinde eski Türk toplumlarındaki çadırlar ile Timurlu çadırları arasında iklimsel ve ekonomik koşullar bağlamında farklılıklar olduğu gibi benzerlikler de mevcuttur.

SONUÇ

Konar göçer toplumların özgün çadır kültürü, Timurlular için hayatlarının vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Timurlular sürekli seferlere çıkan bir devlet olmalarından mütevellit onlar için taşınabilir malzemelerin önemi artmış ve bundan dolayı çadır kültürü, günlük aktivitelerini eksiksiz ve kolay bir şekilde gerçekleştirmek için kullandıkları bir ekipman haline gelmiştir. Böylece çadır, Timurluların yaşam tarzlarıyla şekillenen ve onların maceralı hayatlarını destekleyip kolaylık sunan bir unsur haline gelmiştir. Çadır kültürü, Timurluların tarihsel, sosyal ve ekonomik anlamda geliştirdikleri kimlikleri hakkında fikir yürütmemizi kolaylaştırarak bu kimliklerine olumlu katkı sağlamıştır. Timurluların çadır kültürünü benimsemeleri, onlara bir yerden bir yere giderken konakladıkları mekânı daha etkili bir şekilde kontrol etmelerine ve farklı coğrafi ve iklimsel koşullara uyum sağlamaları hususunda imkân tanımıştır. Timurlu çadırı, toy ve eğlenceler için özel mekânlar olarak kullanılmış ve savaş esnasında dahi bu geleneksel etkinliklerden ödün verilmemiştir. Timurlu hanedan üyeleri, çeşitli aktivitelerde zenginliklerini sergilemekten kaçınmamışlardır. Çadırlarda kullanılan kumaşlar ve işlemeler, âdeta toplumun sanatsal estetiğini yansıtan önemli unsurlardır. Çeşitli olaylar için sayısız çadır kurma yeteneği, hem çadır kültürünün yaygınlaşmasına katkı sağlamış hem de etkinliklerin sorunsuz bir şekilde gerçekleşmesine imkân tanımıştır. Özellikle hükümdar için seferler sırasında kullanılan kişiye özel çadırlar, istirahat konusunda konforlu mekânlar olarak tasarlanmıştır. Timurlu hanedanının çadır kültürü, estetik zenginlikleri ve işlevselliğiyle dikkat çekmiş, toplumun sanatsal ve sosyal yaşantısına önemli bir katkı sağlamıştır.

Timurlu hanedan üyelerinin çadırlarına kıyasla halk tabakasının çadırları daha sade ve basit tasarlanırsa da yine de bu çadırlarda da toplumun sanatsal yönlerinden ödün verilmemiştir. Halk yine de bu çadırlarda günlük aktivitelerini gerçekleştirmiş ve çadırları eğlenceler düzenlenen önemli mekânlar haline dönüştürmüşlerdir.

Sonuç itibarıyla hem hanedan üyeleri hem de sıradan halk kesimi tarafından kurulan çadırın temel amacı aynı olup yalnızca sanatsal ve ekonomik farkların vurgulandığı gözlenmektedir. Eski zamanlardan itibaren çadır kurma pratiği, konar-

göçer yaşam tarzının bir yansıması olarak Timurlu döneminde de benzer bir zihniyeti yansıtmaktadır. Bu nedenle çadır kültürü, geçmişten günümüze aynı temel amaca hizmet ederek varlığını sürdürmüştür.

Yazar Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışma tek yazarlı olup katkı oranı %100'dür ve herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. Çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Aka, İ. (2000). *Timur ve Devleti*. 2. bs., Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Aka, İ. (2012).Timurlular. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XLI, 177-180.
- Akın, K. & Keş Y. (2017). Türk Kültüründeki çadır geleneğinin Osmanlı minyatür sanatına yansımaları. *Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art: II* (2), 113- 128.
- Alan, H. (2015). *Timurlular -Bozkırdan Cennet Bahçesine (1360-1505*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Aydın, E. (2022). *Eski Türklerde Gündelik Hayat*. İstanbul: Kronik Yayınları.
- Barthold, W. (2015). *Uluğ Bey ve Zamanı*. İsmail Aka (Çev.), 2. bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bozkurt, N. (1993). Çadır. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, VIII, 158-162.
- Ca'ferî Muhammed el-Hüseyinî. (2011). *Târih-i Kebîr (Tevârih-i Enbiyâ ve Mülûk)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Clavijo, R. G. (2016). *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat*. çev. Ömer Rıza Doğrul, 1.bs., İstanbul.
- Çoruhlu, Y. (2019). *Erken Devir Türk Sanatı (İç Asya'da Türk Sanatının Doğuşu ve Gelişmesi)*. 4. bs. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Dede Korkut Kitabı Han'ım Hey. (2014). haz. İlhan Genç, Atabey Kılıç ve İ. Hakkı Aksoyak, *Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği*. I, Ankara.
- Ebû'l Kâsım Şukrâ'î. (1316). *Silsile-i Tîmûrî ya Gûrgânî*. Hemedân.
- Fasîh Ahmed b. Celâleddîn Muhammed Hâfî. (1239). *Mücmel-i Fasîhî*, I-III. (ths. Mahmûd Ferruh), Meşhed: Kitâbfurûş-i Bâstân.
- Fourniau, V. (2005). *Semerkand 1400-1500 Timur'un Vaha Kenti: Bir İmparatorluğun ve Rönesans'ın Kalbi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Golubev, G. (2011). *Uluğ Bey*. Abdrasul İsakov (trc.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Gündüz, O. (1997). Türkiye’de göçebe mesken örneği: Çadır. *Türk Coğrafya Dergisi*, 32, 185-195.

Hândmîr, Gıyâsüddîn b. Hâce Hûmâmîddîn Muhammed b. Hâce Celâlidîn Muhammed b. Hâce Burhânîddîn Muhammed-î Hüseyinî Şîrâzî. (1362). *Habîbü's-Siyer fi Ahbâri Efrâdi'l-Beşer*, I-IV. Muhammed Debîr Siyâkî (Nşr.), Tâhran: Kitâbfürûş-î Hayyâm.

Hâtîfî, A. (1958). *Timurname*. Madras.

İbni Arabşah. (2012). *Acâibu'l Makdûr (Bozkırdan Gelen Bela)*. D. Ahsen Batur (Çev.), İstanbul: Selenge Yayınları.

Jamaluddin, S. (1977). The Jalayırs And Amır Taimur. *Proceedings of the Indian History Congress*, 38, 690-698.

Johannes, S. (2020). *Timur’un Sarayında, -Fransa’ya Gönderdiği Elçinin Kaleminden Emîr Timur’un Hayatı, Devleti ve Halkı-*. Ahmet Deniz Altunbaş (Çev.), İstanbul: Kronik Yayınları.

Kanar, M. (2010). *Farsça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.

Kanat, C. (1996). *Memlûk-Timurlu Münasebetleri (1382-1447)*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, İzmir

Kangı, M. (2017). *Asya Türk İslam Minyatür Sanatında Kadın İmgesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

Karçioğlu, U. (2018). *Orta Asya’da Bulunan Bazı Kurganlardaki At Gömüleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars,.

Kemâlüddîn Abdürrezzâk b. Celâlidîn İshâk es-Semerkindî. (1383). *Matla’-ı Sadeyn ve Mecmâ’-ı Bâhreyn*, I-II-III-IV. Abdülhüseyin Nevâî (Haz.), Tahrân: Pejuheşgâh-ı Ulûm-i İnsânî.

Küçük yıldız, N. (2020). *Timurlular Döneminde Kadın*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmalar Enstitüsü, Erzurum.

Macit, E. (2017). *Timurlular Zamanında Azerbaycan*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.

Macit, E. (2022). Timurlularda yeme içme kültürü. *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*. 5 (1). 163-171.

Mahir, F. B. (2020). Minyatür. *Diyaney İslam Ansiklopedisi*. 30. Ankara 118-123.

Mahmud, K. (2006). *Divanü Lûgat-it Türk*. Besim Atalay (Trc.), I, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Manz, B. F. (2017). *Timurlenk (Bozkırların Son Göçebe Fatih)*. Zuhâl Bilgin (Çev.), 2. bs.. İstanbul: Kronik.

Marozzi, J. (2018). *Timurlenk (İslam'ın Kılıcı- Cihan Fatih)*. Hülya Kocaoluk (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Özgüdenli, O. G. (2017). *Selçuklular (Büyük Selçuklu Devleti Tarihi (1040-1157))*. 3. bs., I, İstanbul: İsam Yayınları.

Özgüdenli, O. G. (2020). Selçuklu Çağında Kırsal Hayat: Göçebeler ve Köylüler. *Ortaçağ'da Türkler, Moğollar, İranlılar (Kaynaklar ve Araştırmalar)*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Roux, J. P. (1994). *Aksak Timur -İslamın Kutsal Savaşçısı-*. Ali Rıza Yalt (Çev.), İstanbul: Milliyet Yayınları.

Sahafiasl, P. (2020). *Büyük Selçuklu Minyatür Sanatının İzleriş İbn'ül-Mekarim Hasan'ın Kelile ve Dîmne'sindeki Minyatürler*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.

Sami, Ş. (2007). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Semerkindî, Kemâleddîn Abdurrezzâk, (1383). *Matla'-ı Sa'deyn ve Mecma'-ı Bahreyn, I-II*. (Haz: Abdülhüseyn Nevâî), Pejuheşgâh-ı Ulûm-i İnsânî, Tahrân.

Şahbaz, M. & Taşkiran H. (2020). Timur Dönemi hediye ve hediyeleşme. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 286-303.

Şahin Çandarlı, A. (2016). Türk çadırı üzerine. Tarihin peşinde. *Uluslararası Tarih ve Araştırmalar Dergisi*. 16. 25-39.

Şahin, M. (2013). Timur İmparatorluğu'nda müzik-eğlence kültürü ve yetişen müzisyenler. *History Studies*, 5 (2), 429-441.

Şâmî, N. (1989). *Zafernâme*. Necati Lugal (Çev.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Tacü's-Selmânî, (1999). *Tarihname*. İsmail Aka (Çev.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Torun, Y. (2011). Dede Korkut Hikâyelerinde Barınma ile İlgili Sözlere ve Bu Sözlere Birlikte Kullanımları Üzerine. *Turkish Studies, International Periodical*

For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume, 6 (3), 1251-1263.

Yezdi, Ş. A. (2019). *Emir Timur (Zafername)*. D. Ahsen Batur (Çev.), 2. bs., İstanbul: Selenge Yayınları.

EKLER:

EK 1: Leyla ile Mecnun'un Bayılması, Nizami'nin Hamse'si, Timurlu Dönemi 1445-1446, TSMK, H. 781, Y. 138r

Kaynak: (Kangı, 2017, s. 123).

EK 2: Hüsrev ile Şirin'in Kouşması, Emîr Hüsrev'in Hamse'si, Timurlu Dönemi, 1407, TSMK, H. 796, y. 28s.

Kaynak: (Kangı, 2017, s. 156).

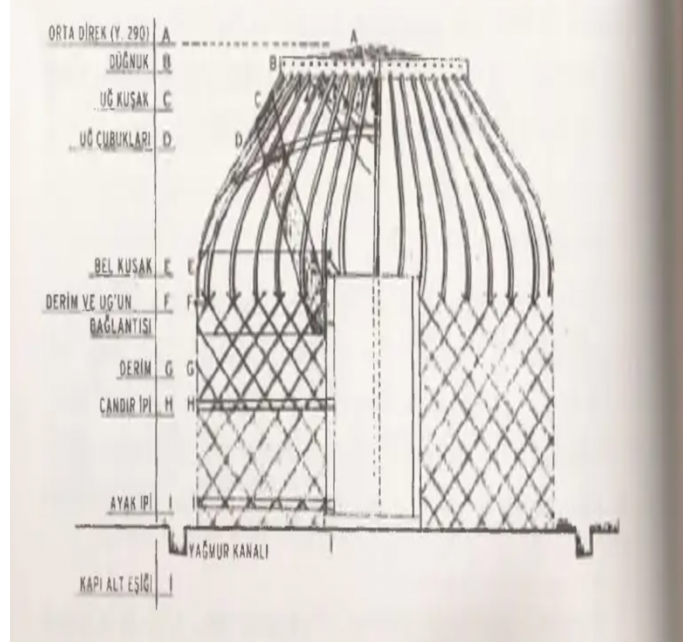
EK 3: Şirin'in taş takma töreni, Emir Hüsrev Dehlevi'nin Hamse'si, Timurlu dönemi, 1446, TSMK, H.898, y. 123b.

Kaynak: (Kangı, 2017, s. 126)

EK 4: Kadınların bulunduğu meclis sahnesi, Firdevsi'nin Şehnamesi, Timurlu dönemi 1444, Cleveland Müzesi, çift sayfalı 45.169 ve 56.10.

(Kangı, 2017, s. 142).

EK 5: Eski Türklerde Çadır Şeması

Kaynak: (Çoruhlu, 2019, s. 133).

EK 6: Yurt Tipi Çadırlar (Boz Üyeler)

Kaynak: (Çoruhlu, 2019, s. 470).

EK 7: Hun, Göktürk, Uygur ve daha geç devirlerin Türk topluluklarında yaygın olarak kullanılan yurt tipi çadırlar (Boz-Üyeler)

Kaynak: (Çoruhlu, 2019, s. 467).

EK 8: Yurt tipi çadırın içinden ayrıntı

Kaynak: (Çoruhlu, 2019, s. 471).